

Ensenhar l'istòria-geografia au Collègi en s'emparar de la literatura, de l'occitan e de l'imaginari

03-Document 3 - L'occitan dens las trencadas

Au demiei deus elements qui podem espleitar e susceptibles de crotzar istòria, occitan, francés (/ literatura) e, a còps, imaginari, que volerem ací parlar de l'usatge, de l'emplec de l'occitan pendant la Purmèra Guèrra mondiala, notadament dens las trencadas. Los exemples qui segueishen que son tots tirats deu libe de Ives Rauzier : *L'Occitan dans les tranchées* (octobre de 2016, autoedicion de l'autor, navèra edicion). Las analisis qui segueishen que son nostas, atau com las transcripcions en occitan normalizat, manca indicacions contràrias. *Que mercejam hèra ací l'autor de ns'aver assabentat de la reedicion d'aqueth libe hèra ric e interessant peu noste projècte.*

Archius 1 : « Je passe dans une tranchée où il y a des blessés. Comme je choisis la place où poser mon pied pour ne pas meurtrir les pauvres membres blessés, l'un me dit : - Allez, allez mon lieutenant, faites votre travail, ne vous occupez pas de nous. Nous, « ray ».

Aqueste exemple qu'ei hèra interessant pr'amor qu'ei tirat d'un raconte d'un militar qui èra alavetz sos-loctenant au 212^{au} Regiment d'Infanteria de Tarbes (donc, dilhèu que vienèva de la region e/o qu'èra capable de comprèner l'expression emplegada peu son sordat pr'amor de

l'aver dejà entenuda). L'occitan emplegat qu'ei donc hèra pròche deu noste : l'expression « ray », dab ua grafia normalizada uei lo dia en « rai », que significa « qu'importe, tant pis ! ». Egaument, l'exemple que balha indicacions màgers sus las condicions de vita deus peluts dens las trencadas (lo testimoniatge que pertòca lo dia deu 3 de seteme de 1916).

Archius 2 : « Mon ordonnance Laporte n'étant pas revenu du P.C.B., je porte mon sac. Je n'y suis plus habitué. Je me raidis pour ne pas le jeter. Touchat, qui me suit, s'en aperçoit.

- **Baillas-lou, moun capitán, me souffle-t-il ! Lou pourtarai !**

- **Merce pla. Toutaro. »**

Ací tanben l'exemple que testimònia de l'usatge de l'occitan en las trencadas. La grafia presentada, un còp de mei, qu'ei modèrna, febusiana, donc essenciaument fonetica. La version normalizada que balha alavetz :

- **Balha-lo [men], [lo] men capitani [...]. [Que']u portarèi !**

- **Mercés plan. [A] totara.**

Aqueste raconte du capitani Delvert, qui pertòca lo dia deu 5 de junh de 1916, que constitueish un aute exemple de l'emplec de l'occitan pendent la Guèrra Grana. L'occitan emplegat ací qu'ei un còp de mei hèra pròche deu noste. Que'n podem atau concludir que lo qui a prononciat aqueras paraulas que devèva estar deu Sud Oèst, com dens l'exemple d'abans. Que cau tanben notar que, dens los dus exemples, l'escritura fonetica de l'occitan que's hè a partir deu francés. Quitament si los sordats qu'an de parlar francés, los qui vienen deu Sud, qui parlan l'occitan, que tornan préner, a còps e de faïçon naturau, la lenga qu'emplegavan abans la Guèrra dens la lo vita vitanta. Ne pòden pas caçar atau lo naturau (qui torna au galòp, com ac ditz l'expression !).

Archius 3 : Ací, un aute testimoniatge de la Guèrra Grana au truvèrs d'ua carta postau (tornada transcriver a l'originau), on s'i pòt véder hèra d'« occitanismes » :

« Jeudi **le 21** oct 15

Mon cher beau frère.

C'est avec beaucoup de plaisir que j'ai reçu ta lettre me disant que ta santé est bonne quand a moi **j'en suis de même** ; je reçois souvent des nouvelles de la maison tout le monde va bien ; ainsi que de Béziers ; mais jamais une lettre de Cyprien je ne sais pas ou il est Françoise ma envoyé qu'il était en haute Alsace mais plus rien ; Ici le temps est assés beau ; ci ce n'est que nous venons d'être attaqués par les bôches notre secteur avant hier et hier 20 courant et **sommes étais** très éprouvés par les gaz asphyxiants ; avant hier je me suis trouvé au village ou j'ai le cheval et **je ne suis pas été** presque éprouvé ; mais hier **j'ai manqué mourir** puisque je me

suis trouvé aux tranchées pour mon service ; ne le dis sa personne car moi je ne veux pas le dire a personne ; mais tant que j'ai pu j'ai charrié des obus d'une pièce à l'autre ; tout le monde à été très éprouvé : et je puis te dire que c'est mauvais de se voir empoisonné ; c'est l'homme le plus triste de sur la terre quand il fait une chose pareille. Je ne tant dis pas plus long je puis te dire que l'infanterie en prend pour sa grosse part. **Adieu** cher beau frère en attendant de bonnes nouvelles et pense à toi.

Paul Lengry »

Aqueste exemple, plan estudiant per Ives Rauzier, qu'amuisha construccions gramaticaus tipicas de l'occitan (soslinhadas ací en verd) : la transcripcion en francés de la conjugason deu vèrb « estar » qui en occitan e's conjuga dab eth medish : « sommes étai », « je ne suis pas été » e l'expression idiomática « j'ai manqué mourir » per « j'ai failli » (« qu'èi mancat de morir »). Ives Rauzier que nòta tanben l'emplec de « Adieu », tirat de « Adiu » en occitan, qui significa meilèu « au revéder ».

Mes aquesta carta postau qu'ei en hèit mei rica que non pas çò de notat abans. Que podem notar en efèit dus autes exemples non vists per l'autor (e soslinhats ací en jaune) : l'emplec de « le » tà indicar la data (« dijaus, lo 21 d'octobre de 1915) e la formula idiomática « j'en suis de même », tirada de l'occitan « que'n soi tanben ».

Atau, l'autor d'aquesta carta postau qu'a escrivut lo son tèxte en francés en s'emparar de construccions gramaticaus, sintaxicas e d'expressions gessidas de l'occitan. Egaument, un còp de mei qu'avem ahar a un document qui balha indicacions màgers sus las condicions de vita deus peluts e la violéncia deus combats.

Mantuas transcripcions didacticas e pedagogicas que pòden estar realizadas en classa : en francés, que poderem per exemple utilizar aqueste tèxte com ua dictada fautiva qui caleré tornar escrìver com cau. Que seré atau un exemple de ligam, d'interdisciplinaritat enter l'occitan, lo francés e l'istòria. En occitan, la letra que poderé servir de supòrt a la recèrca de tots los occitanismes qui i son presents (dab ua arrevirada de har après en occitan e en grafia normalizada). En istòria, lo document qu'ei un exemple evident de l'emplec de l'occitan pendent la Guèrra Grana e que poderé donc servir de testimoniatge dirèct peus escolans. Que poderem notadament bastir un projècte en demandar aus escolans de har recèrcas dens las familhas loas tà trobar exemples de correspondéncias qui contienen passatges en occitan.

Archius 4 : L'occitan qu'ei donc, a còps, utilizat en las correspondéncias, sia de faïçon marginau (quauques mots) o au truvèrs de frasas sancèras. Ives Rauzier qu'evòca notadament

aqueste passatge escrivut en gascon qui testimònia de la vita vitanta deus peluts e d'aquestes moments on lo repèish que pòt estar melhorat (corrièr deu 16 de genèr de 1917) : « **Qu'am croumpat un cap de bedet qu'am bien dinnat per quinzo sos cadun. Lou cousiné Gaston l'aoué bien préparat** » (« Qu'avem croumpat un cap de vedèth e qu'avem plan disnat/sopat per quinze sòs cadun. Lo cosinèr Gaston que l'avèva plan preparat »).

Archius 5 : Acabam per aqueste darrèr exemple de correspondéncia en occitan on s'i parla de las condicions de vita melhoradas mercés a l'enviada de minjar (letra deu 14 de julhet de 1915) : « [...] Tu me dis que vous m'avez expédié un colis **aco hè toutjour plasé lou darrè cot ne hascouy uno brabo moulétto et mey ero bounno.** [...] » ([...] aquò que hè tostemps plasèr lo darrèr còp que'n hasoi ua brava moleta e en mei qu'èra bona »).

Que vedem plan que, quan s'ageish de parlar deu minjar, o de quauquarren qui torna brempar la soa region d'origina, que torna sovent lo sordat a l'occitan, atau com un ligam mei dirèct enter lo qui escriu e lo son correspondent.

Archius 6 : Entà acabar, de l'occitan a la lenga Navajò : si l'occitan qu'ei ua lenga qui's pòt atau emplegar a còps dens las discutidas o las correspondéncias de la vita vitanta deu pelut, qu'ei tanben ua lenga qui pòt aver d'autas utilizacions... Pèir Fourment, sordat en pòste en Alsàcia, qu'explica qu'a de parlar en occitan tà non pas estar comprés deus alsacians liberats dont uns e son suspectats d'espionatge : « [...] nous sommes obligés ordre du capitaine de parler patois à cause de l'espionnage ».

Aqueste exemple qu'ei interessant pr'amor que torna brempar lo de l'utilizacion, pendent la Dusau Guèrra mondial, de la lenga deus indians navajòs (USA) tà non pas estar comprés peus japonés. Un còde qu'estó alavetz apitat mes jamei deschifrat per aquestes !

Plaça deu tèma dens la programacion

Los documents presentats ací sus l'occitan dens las trecadas, completats peu document 2 « Los monuments aus morts d'Ernèst Gabard », que's pòden integrar en lo programa d'Istòria de la classa de 3au, mei especificament en l'encastre de la partida I (« Euròpa, un teatre màger de las guèrras totaus ; 1914-1945), capítol A (« Civius e militars dens la Purmèra Guèrra mondial »).

Problematicas possiblas

- ⇒ Quin aqueths documents e testimònian de las condicions de vita deus peluts en las trencadas ?
- ⇒ Quin apareish l'occitan dens las correspondéncias deus sordats pendent la Guèrra grana ?

Competéncias tribalhadas

Las competéncias tribalhadas que pòden estar :

- ⇒ « Analisar e compréner un document »,
- ⇒ « Practicar diferents lengatges »,
- ⇒ « Informà's en lo monde deu numeric »,
- ⇒ « Cooperar e mutualizar ».

Mesa en òbra pedagogica

L'utilizacion d'aquestes documents que permet d'entrar en lo tèma en partir d'archius on la question de la lenga occitana ei centrau. En tièner compte deu temps limitat tà hicar en òbra lo capítol (4 òras en integrar l'avaloracion), que podem partir sus ua sesilha d'ua òra, dab un temps de preparacion a casa peus escolans. Qu'avem, au totau, 7 archius, en comptar l'exemple deus monuments aus morts d'Ernèst Gabard – considerat ací com l'archius 7.

Com los arquiús que's completan, regropaments que son possibles :

- ⇒ Arquiús 1 & 7 (testimoniatsges suus blaçats e morts),
- ⇒ Arquiús 2 & 3 (testimoniatsges sus las condicions de vita),
- ⇒ Arquiús 4 & 5 (testimoniatsges suus repèishs melhorats),
- ⇒ Arquiús 6 (testimoniatge sus l'usatge de l'occitan com lenga de criptatge).

En partir d'aquestes regropaments, que podem constituir un corpus balhat a l'avança aus escolans. Si preni l'exemple de la mea classa de 3au, on, augan, qu'èi sonque 6 escolans, que perpausi alavetz de compausar 3 grops de 2 escolans, dab 2 archius per grop (lo darrèr archius que serà espleitat directament en classa pr'amor d'aportar un testimoniatge diferent deus autes).

Entà estructurar lo tribalh a casa, lo document qui segueish qu'ei distribuit aus escolans qui averàn de'u plear peu cors d'après :

DOCUMENT	INFORMACION(S) MÀGER(S) BALHADA(S)	PRESENCIA & INTERÈS DE L'OCCITAN
Arquiús XXX	Hicar elements devath la fòrma de mots-claus (=> com sus un brolhon)	Idem
Arquiús XXX	Hicar elements devath la fòrma de mots-claus (=> com sus un brolhon)	Idem
Sintèsi intermediària	<i>Sintèsi 1</i> : Redigir frásas sancèras. Apitar un petit paragrafe argumentat (4-5 linhas)	<i>Sintèsi 1</i> : Idem
Sintèsi finau	Redigir frásas sancèras. Apitar un paragrafe argumentat (8-10 linhas) qui s'empara sus las 2 sintèsis intermediàrias	

L'idea qu'ei de hicar los escolans en situacion de professor, qu'ei a díser de'us perméter de presentar los archius e de'n presentar l'interès. La mira d'aquera sesilha (que poderem parlar de classa inversada) qu'ei d'entrar en lo tèma au truvèrs d'exemples incarnats e on l'occitan aucupa ua plaça màger.

Que demandi tanben a cada escolan de'm comunicar abans lo cors los paragrafes alavetz redigits tà qui'us poiqui corregir, completar e hicar en fòrma. Aquestes que'm serviràn tà apitar la version escriuta de la leçon (qui balharèi estampada a cada escolan entà ganhar temps). Atau que serà bastida la leçon a partir de la producion deus mainats, çò qui permet a l'encòp de valorizar lo tribalh hèit, de validar competéncias e de perpausar un supòrt qui serà mei aisit a retièner peus escolans, pr'amor de n'estar en partida a l'origina.

Debanar de la sesilha en classa

- Los escolans qu'arriban donc en cors dab un tribalh preparat a casa.
- Que comenci lo cors en presentar lo tèma, a saber ací la situacion deus civius e militars dens la Purmèra Guèrra mondiala (5 minutas).
- Cada grop que passa après fàcia a la classa : lectura de l'archius a votz hauta. Cada escolan, qui a d'ara enlà lo ròtle de professor, que questiona la classa tà saber quaus son las informacions màgers qui podem tirar de cada document atau com de la

preséncia e de l'interès de l'occitan. Après validacion deu professor-escolan, puish deu professor, aquestas informacions que son hicadas au tablèu. 10 minutas que son consacradas a cada grop, sia, au finau, 30 minutas de presentacion.

- Un còp aquera partida hèita, que podem passar a la mesa en perspectiva e contèxte deus documents/archius, de las informacions balhadas e de la preséncia de l'occitan pendent la Guèrra grana. Aquesta mesa en perspectiva e contèxte que's hè a l'orau (en questionar los escolans ; 10 minutas).
- Lo temps qui demora ei consacrat a la distribucion e la lectura de la leçon apitada en partir de las produccions deus escolans, shens desbrombar l'emplec de l'archius 6 qui serveish de transicion dab los cors qui segueish (« Los moments màgers de la guèrra e lo genocidi deus armenians »).

Quauques remarcas sus l'archius 7 :

Qu'ei important de notar que, sus l'ensemble de las realizacions hèitas per Ernest Gabard (pintre, aquarellista e escultor biarnés enviat au front de la Purmèra Guèrra mondial en 1914), sonque l'exemple de Sauvatèrra que testimònia en biarnés (e non pas en francés com los autes) de l'atrocitat de la Guèrra grana. Donc, qu'ei aqueste document – las fotografias e lo tèxte en biarnés – qui permet de sollicitar l'imaginacion de l'escolan (la vista deu monument aus morts qu'activarà lo son imaginari qui'u transportarà a la debuta deu sègle XXau), d'analizar l'emplec de la lenga (ací que s'i ved plan que la grafia utilizada qu'ei ua grafia modèrna, febusiana, donc fonetica, quan nosautes qu'utilizam uei lo dia ua grafia classica, donc normalizada) e de har ligams tanben dab l'Istòria de las Arts. En efèit, Gabard qu'èra un artista locau qui avó ua renomada segura, notadament dab lo son illustre « Caddetou » qui èra ua caricatura deu paisan biarnés d'abans la Purmèra Guèrra mondial.